

smoezelig-vuil zich afzette tegen de muren van werkplaatsen en kantoorgebouwen, maar ook belemmerend werkte op de vrije, het leven vernieuwende ademhaling van mensch en dier.

En, zoo ergens, had hier vooral ieder levenskracht en levenssterking noodig. Want in Werkstad werd gewerkt, van den morgen tot den avond en van den avond tot den morgen; nooit stond er de arbeid stil. Rusteloos was er het machinebeweeg in de fabrieken; hoog laaiden de vlammen in de wit-gloeiende ovens; de zuigers stampen; met razende snelheid joegen de zware vliegwielen voort om hun as; bonkend vielen de stoomhamers neer; sissend, en aan vurige slangen gelijk, kropen de beekjes van gesmolten metaal over den bodem; dreunend rolden de stoomwalsen af en aan, en pletten ze het weerspannige ijzer tot gedwee-buigzame platen; lieren ratelden; vijlen krasten; stoomfluiten gilden — het was een disharmonie van geluiden, een koor van schrille wanklanken. Maar — en dit was een feit van groote beteekenis — er was in dit alles voor de werkers, die hier de lange uren van dag- of nachttaak doorbrachten, niets afschrikwekends: het was hùn lied, dat hier gezongen werd, het lied van den arbeid.

Ook op de kantoren, waar het hart klopte van Werkstad en van waaruit heel dat machtige werkersleger werd geleid en bestuurd, golfde de arbeid zonder onderbreking voort. De chefs deelden hun bevelen uit; aan de telefoon werden de bestellingen opgenomen en doorgegeven; de in code-schrift opgestelde telegrammen werden ontcijferd en verwerkt; de machineschrijfsters tooverden met verbazing-wekkende snelheid de raadselachtige hiëroglyfen van hun stenogrammen tot leesbare brieven om. Ieder, van hoog tot laag, wist, dat de tijd moest worden benut en dat één oogenblik van stilstand in het bedrijf oorzaak kon worden van een bijna onherstelbaar verlies.

En zooals er in de fabrieken en op de kantoren werd gezwoegd, zoo was het overal, tot in de verst-verwijderde uithoeken der stad. Doch hier gaf in de meeste gevallen de arbeid geen vreugde; hier was het in waarheid een strijd, een vaak meedoogenlooze strijd om het bestaan. Die beklagenswaardige huiswerkers moesten kampen om wat soms niet meer was dan een schamele bete broods. Om de eene of andere reden buitengesloten van den gemeenschappelijken en meer loonnenden arbeid, moesten ze alles aangrijpen, wat op hun weg kwam, al was het ook nog zoo gering. En iedere arbeids-belemmering, of zwakte, of ziekte, beteekende voor hèn: géén loon, géén brood....

Levenskracht, levenssterking, levensvernieu-

wing was voor de bewoners van Werkstad de groote levensvoorwaarde. En daarom ongetwijfeld, was deze hitte, deze drukkende atmosfeer, deze verontreinigde en onzuivere lucht een bezoeking voor hen. De hersenen waren vermoeid en traag, de spieren verslapt. Iedere kracht was als verlamd.

Men verlangde naar het onweder, dat komen mòest. Tegelijk met de felle bliksemschichten en daverende donderslagen zou dan de regen komen, die de atmosfeer zou zuiveren en mensch en dier verfrissing brengen.

Het rommelde al in de verte, maar de wolk, die over Werkstad hing, was te zwaar en te dicht, om de weerkaatsing van het licht door te laten. Nog benauwender, nog drukkender werd het. De moede handen konden den arbeid schier niet meer grijpen; de lust om te werken, reeds zoo geslonken, stond op het punt, om geheel te verdwijnen, omdat het aan arbeidsvermogen ontbrak.

Opeens, toch nog onverwacht en daarom schrikverwekkend, viel een felle bliksemslag neer, een vlamvend vuur. En knetterend en ratelend volgde dadelijk daarop de donder, die de gebouwen van Werkstad op hun grondvesten deed schudden. Op hetzelfde oogenblik schoot met loeiend geweld een windvlaag uit, die den rooknevel vaneen scheurde en voor zich uit joeg en het gezicht vrij liet op een onheilspellende lood-grijze, om-en-om wentelende wolkenmassa, van waaruit thans onophoudelijk de bliksem neersloeg, terstond door zwaar dreunende en breed uitlopende donderslagen gevolgd.

Het onweder was er.

(Wordt vervolgd)

PEPER EN ZOUT

Titulatuur.

De titel WelEerwaarde Heer
geeft soms geen volle waarheid weer;
welnu, ge kunt er ook uit lezen,
dat 't „weleer, waarde heer” moet wezen.

H. W. A.

≡ VROUWENBELANGEN ≡

Over de Vrouw van een groot Man.

TOLSTOY HEET HIJ, LEON-NICOLAEVITCH Tolstoy, de man, die honderd jaar geleden, op den 28sten Augustus 1828 geboren is te Jasnaja Poljana in Rusland, en dien men met recht een wereldfiguur mag noemen.

Weinigen hebben als hij, vermocht het hart van hun tijdgenooten zóó in vlam te zetten; van weinigen zijn de boeken zóó gelezen; van weinigen de ideeën zóó besproken.

Niemand, die zich met de groote levensproblemen wil bezighouden, zou Tolstoy vermogen over 't hoofd te zien.

Weinigen hebben zóó gezocht naar de waarheid, zijn zóó moeizaam opgeklommen om hun ziel te ontworstelen aan wat neertrekt en besmet.

Weinigen hebben zóó gestreden, zóó geoordeeld over zichzelf en zóó alles, bijna pijnlijk eerlijk, opgebiecht.

Zóó eenzaam is deze mensch geworden. Zóó van allen verlaten, op het eind van zijn leven, omdat hij de zijnen geestelijk ontgroeid was.

Over zijn vrouw wilde ik schrijven.

Wat moet het moeilijk geweest zijn, de vrouw van dezen man te zijn! Wat is ze mis begrepen en veroordeeld, die arme Sofja Andrejewna Bers, die heel haar leven heeft gegeven, om haar man en haar kinderen te dienen, en die het heeft moeten aanzien, dat hij zich eindelijk van haar verwijderde en een pad opging, waar zij hem niet volgen kon.

Verdragen heeft ze ook jaren lang, dat anderen haar man tegen haar opstookten, omdat de aanhangers der Tolstoyaansche leer vonden, dat ze hem in den weg stond om principiëel te leven.

Het is zeker belangrijk om in dezen tijd, nu we den honderdsten verjaardag van dezen bijzonderen man gedenken, eens iets naders te weten te komen over zijn vrouw, die zooveel lief en leed met hem heeft door-gemaakt.

Ze heeft haar eigen levensgeschiedenis geschreven. Haar zuster heeft veel over haar opgeteekend, en bovendien wijden alle biografen van Tolstoy bijzondere aandacht aan haar.

Ze was zeventien jaar oud, toen Leo Tolstoy haar vroeg. Hij was over de dertig, een man, die het leven kende en wel reden had, om zich te schamen over alles, wat hij zoo nauwkeurig in zijn dagboek had opgeteekend. Drie jaar wachtte hij, voordat hij haar durfde vragen.

In zijn roman „Anna Karenina” beschrijft Tolstoy zijn lezers deze romantische periode uit zijn leven.

Het meisje zat aan tafel en heel verlegen trok ze met een stukje krijt lijntjes over het tafelkleed.

Een tijdje geleden had ze „neen” gezegd, toen Tolstoy haar vroeg.

Waarom had ze dat gedaan? Misschien, omdat ze niet „ja” durfde te zeggen en toch was het ook geen „neen”.

Tolstoy nam het krijt uit de handen van Sofja en schreef:

„W h t n o a n?”

Wij begrijpen er niet veel van, als we deze letters zien, maar het meisje begreep met een beetje hulp, dat het beteekende... „Was het toen neen, of altijd neen?”

„T a!” antwoordden haar letters. (Toen alleen!)

„E n?” (En nu?)

„Vergeet en vergeet. Ik hield nooit op van je te houden.” —

Zoo’n mooi spelletje was het, zoo gelukkig waren die twee nadien; het was allemaal haast te mooi om waar te zijn.

Toch niet gemakkelijk voor Sofja; want deze wonderlijke man, met het karakteristieke gezicht en den genialen geest, had de passie voor de waarheid in zich.

Hij wilde niet trouwen, als ze niet alles van hem wist.

Ze moet alles over hem lezen, alles, wat hij opgeschreven heeft in die jaren, waarover hij zelf bekend, dat hij tot zijn dertigste jaar slechts zocht de grootheid des levens en de bevrediging van vleeschelijke lusten.

Het was een groote schok voor deze jonge bruid, die, zelf zoo weinig van ’t leven gezien hebbende, zich voor de bekentenissen geplaatst zag van een man, die

drie duivelen te bestrijden had, zooals hij in zijn dagboek zich uitdrukt:

de passie van het spel,

de zinnelijkheid,

de ijdelheid.

Maar ze wist, dat deze mensch reeds in 1850 zijn God had gevonden en ernstig berouw had over zijn zonden.

Men zegt, dat ze hem het boek heeft teruggegeven met de woorden: „’t Is verschrikkelijk, maar om van je te houden, kan ik niet nalaten....”

Ook deze scène heeft hij beschreven in een van zijn romans.

Het huwelijk bracht aan Leo en Sofja vijftien jaar van rustig en ongestoord geluk.

Niettegenstaande dat er dertien kinderen geboren werden en de jonge vrouw veel met het huishouden te doen had, leefde zij voor haar man en interesseerde zij zich zooveel als zij kon voor zijn werk.

Zij corrigeerde de proeven, ze schreef de copie over, ze las hem voor hetgeen hij geschreven had, ze gaf hem goeden raad en was een van zijn vurigste bewonderaars.

In de romans van Tolstoy, die hij na zijn huwelijk schreef, komen nu ook verschillende typen van jonge meisjes en vrouwen voor, die hij allen hoogstaande karakters en edele levensopvattingen geeft. Men zegt, dat Natacha in „Oorlog en vrede,” en Kitty in „Anna Karenina” geïnspireerd zijn geworden door het beeld van Sofja, Tolstoy’s vrouw. Zij bewaarde de herinneringen en de uitspraken van haar man uit den eersten tijd van haar huwelijk als een kostbaar bezit.

Ze woonden in het ouderlijk huis te Jasnaja Poljana en gingen geheel op in hun eigen belangen. „Ik kan zeggen,” schrijft Sofja, „dat ik met mijn man en de kinderen en al de helden uit oorlog en vrede zooveel te doen had, dat ik aan weinig andere dingen dacht. Soms, als de kinderen naar bed zijn en de copie van mijn man gepost is, spelen we samen de symfonieën van Haydn en Mozart.”

Ook Tolstoy schreef in 1864: „Het is mij, alsof onze wittebroodstijd pas weer begonnen is.”

Aan een tante, die hem verweet, dat hij haar nooit meer schreef, antwoordde hij: „Ach! lieve tante, gelukkige menschen hebben geen geschiedenis.”

„Dikwijls,” zegt Sofja, „smeekte ik mijn man, om toch vooral alles wat cynisch of al te realistisch was weg te laten, omdat ik bang was, dat het de jeugd kwaad zou doen, als ze het zou lezen, en heel dikwijls ging hij op mijn verzoek in. Als er niet óver te schrijven was of te corrigeeren, dan had ik zóó’n eigenaardig leeg gevoel, dat ik mijn man vaak aanzette om toch maar weer te schrijven.”

De al te groote inspanning echter kostte haar de gezondheid. Sofja werd ziek en zwak; het was wel geen toring, zei de dokter, maar ze moest zich toch zéér in acht nemen, hetgeen haar niet belette, met alle kracht, die ze nog bezat, zich in te leven in de legenden en volksvertellingen, die Tolstoy in die dagen schreef.

„Negentien jaar van ongestoord geluk hebben we samen mogen doorbrengen in ons rustig buitenverblijf,” teekent ze maar al te weemoedig aan in haar levensbeschrijving.

Dat was de tijd van voorspoed, waarin het elkaar liefhebben nog geen plicht, maar een lust was; maar toen kwamen de booze dagen, de periode van tegen-spoed, die een kloof sloeg tusschen deze beide harten, die zoo één schenen.

A. v. H.-S.

Zie illustratie op bladz. 4 Bijblad.